

Loodjes

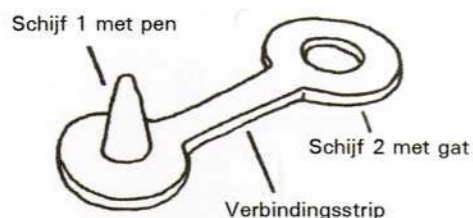
Een zacht piepje... een stap naar rechts... een iets luidere piep... een stap naar voren... en dan een harde piep in de koptelefoon van de metaaldetector: hier ligt duidelijk een metaalvondst in de modder verborgen! Zo worden tijdens opgravingen kleine metalen gevonden, zoals munten, kledingaccessoires, insignes en ook veel loodjes, waaronder textielloden. De gevonden metaaltjes zijn in het veld vaak niet goed te herkennen. Ze moeten eerst worden schoongemaakt voordat te zien is om welk gebruiksvoorwerp het gaat en eventueel wat daarop is afgebeeld. De conserveringsomstandigheden in de grond zijn mede bepalend of er nog iets op te lezen is: vaak is de vondst aangetast door bodemzuren en/of versleten, waardoor herkenning uiterst moeilijk is. Dit geldt zeker voor 'loodjes'.

Wat zijn 'loodjes'?

Loodjes zijn labels die aan producten konden worden gemaakt om ze te verzegelen, of om de kwaliteit, de hoeveelheid of de herkomst aan te geven. Zo waren er onder meer zegelloodjes, bakenloodjes, accijnsloodjes, verfloodes, vleesloodjes, en textiel- of lakenloodjes. Ongeveer een derde van de loodjes uit de collectie de collectie archeologie van DiEP komt uit het onderzoek aan de Spuiboulevard/Spuiweg (2002), de rest is gevonden onder het Statenplein (1997, 1998 en 2001). De meeste loodjes in de collectie zijn textiel- en lakenloodjes, die werden gebruikt in de textiel-

en lakenindustrie. Deze loodjes bestonden uit twee ronde plaatjes, die door een stripje met elkaar waren verbonden. Tussen de twee ronde plaatjes werd een stukje stof geschoven, waarbij de pen van het onderste schijfje door de stof werd gedrukt zodra het bovenste schijfje van het loodje er overheen werd geslagen. Zo werd elke rol stof aan de uiteinden voorzien van loodjes.

Dit werd ondermeer gedaan door de zogeheten deelbewerders, waaronder de wevers, ververs en degenen die de stof maten, want er werkten veel personen aan het uiteindelijke product. Zij voorzagen hun (deelbewerders)loodjes van stempels. Die stempels konden bestaan uit huis- en telmerken (de telmerken bestonden vaak uit een bepaald krassenpatroon), maar soms ook uit het stadswapen van de stad waar de stof was vervaardigd. Een huismerk was dus eigenlijk het visitekaartje van de betreffende deelbewerker en het telmerk gaf de stoflengte aan. Uiteindelijk brachten de keurmeesters (waardijns) aan het eindproduct van de stof een groot staallood aan met de kwaliteit van de stof. Hieraan kon de koper tevens zien dat de kwaliteit van de stof voldeed aan de eisen van de waardijns. Aan sommige textielloodjes die in Dordrecht zijn opgegraven, zat zelfs nog een stukje stof: meestal wol, maar een enkele keer ook zijde.

Van boven naar beneden:
Textiellood met huismerk met de letters CD en X.
Textiellood met huismerk met de tekst: AGAERS.
Textiellood met huismerk met de letters IVR, keerzijde krastelmerk.
Textiellood met huismerk, keerzijde krastelmerk.
Leeuw met vaandel en jaartal (1)691. Keerzijde met huismerk en de letters IS.

Herkomst van de loodjes

De collectie DiEP/Archeologie bestaat uit ruim 120 loodjes die in Dordrecht zijn opgegraven. Het gaat voornamelijk om loodjes uit de 16e/17e/18e eeuw. Van slechts 29 loodjes is de (mogelijke) herkomst te achterhalen. De buitenlandse loodjes komen uit Bremen, Stendal, Statt neu Rupin en Leipzig (Duitsland), Norwich (?), Colchester en Devon (Engeland) en een enkel exemplaar mogelijk uit (noord) Frankrijk. Op het lood van Colchester staat 'DWS COLCHEST BAY'. Baaïen en saaien zijn wollen stoffen die daar werden vervaardigd door gevluchte Vlaamse drapeniers (1565 en 1570). Op een lood uit Bremen is te lezen 'BOMASIN', met op de voorzijde het wapen van Bremen. Op dit loodje wordt de stofsoort aangegeven: bombazijn. Ongeveer de helft van deze 29 exemplaren komt uit Nederland: Amsterdam, Haarlem (een bakenlood), Leiden (een verflood en enkele lakenloden), Rotterdam, Delft, Gouda (?), Dordrecht (2x onzeker, 1x zeker een verflood), Den Bosch (?), Amersfoort (bombazijnindustrie) en Kampen.

Van links naar rechts en van boven naar onder:
Textiellood met gekroond wapenschild van Amsterdam + HM (keerzijde blanco).
Bakenlood met op de voorzijde het jaartal 1762 en een klok met 1 en 15. Keerzijde: wapen van Haarlem.
Verflood met de tekst: LEYDE VERWE (in een klok over het Leidse wapen heen).
Textiellood, mogelijk afkomstig uit Dordrecht. Fragment met tekst + toltoren van Dordrecht?
Verflood met tekst: 'Dordrecht'. Keerzijde adelaar.
Textiellood, mogelijk uit Den Bosch. Wapenschild, boom en letters 'GHERITS' + huismerk 'GW'. Navraag bij de archeologische dienst van Den Bosch gaf echter geen uitsluitsel.

De Leidse lakenloodjes zijn vaak wel goed te herkennen. Hierop staat dan bijvoorbeeld: 'WOLLEN DEEKEN GEMAAKT BINNEN LEYDEN', of 'LEYDS GOET'.

Textiellood met Leidse sleutels en de tekst 'LEYDS GOET'. Keerzijde met klok '36' (de stoflengte op de rol).
Textiellood met tekst: '(WOLLE D)EEKEN GEMAAKT BINNEN LEYDEN'.

Van Dordrecht zijn nog niet zoveel loden bekend waarvan met zekerheid kan worden gezegd dat ze hier ook vandaan komen. Twee van de in Dordrecht gevonden loodjes zouden hier ook gemaakt kunnen zijn. Op het ene loodje is waarschijnlijk het wapen van Dordrecht te zien. Het andere betreft een fragment met mogelijk de toltoren van Dordrecht.

Meer zekerheid is er over de Dordtse herkomst van een groot 17e/18e eeuws lood dat is gevonden in Leiderdorp. De voorzijde laat een griffioen boven een schild zien die het stadswapen vasthoudt. Op het schild staat een L, met daarbij een later ingeklopt nummer: 475. Deze zogeheten 'klop' duidt erop dat de lengte van de rol lakenstof 475 el lang was en dat de stof was bedoeld om er legerkleding ('VOOR DE MILITIE') van te maken. Dat deze rol stof van goede kwaliteit was, wordt bevestigd door de tekst 'Bevonde soo goet als de legger'. Met de legger wordt een boek met strookjes stof bedoeld, dat in de lakenhal werd bewaard. De waardijn kon andere stoffen hieraan toetsen. Een ander lood dat aan Dordrecht is toe te schrijven, maar elders is gevonden, is een exemplaar met aan de voorzijde de Toltoren. Helaas is de tekst aan de keerzijde bijna helemaal versleten.

Loodje (particuliere collectie) met het wapen van Dordrecht (tekening: Jan den Das)
Loodje (particuliere collectie) met de toltoren van Dordrecht. Op de voorzijde de letter 'G', op de keerzijde 'EB' en '.L.TOT.' (tekening: Jan den Das)

Geraadpleegde bronnen:
Zuid-Hollandse studiën no XII, afb. 12
Opgravingen in Amsterdam (J. Baart, W. Krook e.a.)
Lead cloth seals and related items in the British Museum (Geoff Egan)

Van links naar rechts:
Textiellood. Voorzijde gevierendeel met waarschijnlijk 4/9/7/4. Adelaar met letters STATT NEV RVPIN er omheen (Neu Ruppin is een stad in voormalig Oost-Duitsland) + klok met huismerk HA.
Textiellood uit 'LEIPZICK' (Duitsland). Keerzijde: wapen met 2x klok in de vorm van Fleurs de Lis.
Textielloodje uit Bremen. Op de voorzijde het wapen van Bremen + .EES, op de keerzijde de tekst: BOMASIN.
Textielloodje uit Colchester met de tekst: 'DWS COLCHEST BAY'.